

κρίτης αὐτῶν. Ἐὰν τὸ ἔθνος ἀποβάλλῃ τακτικῶς τὸν βασιλέα του, ἂν ὁ λαὸς τινος δημοκρατίας διώξῃ τοὺς ἄρχοντας του, διὰ νὰ διασώσῃ τὴν ἐλευθερίαν του, ἂν ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐξουσίαν τινος ἄρπαγος, εἴτε ῥητῶς, εἴτε σιωπηρῶς, ἐκεῖνος, ὅστις ἤθελεν ἀντιτείνει εἰς τὰς οἰκειακὰς του διατάξεις, ἢ διαφιλονεικήσῃ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὸ κῦρος των, ἤθελεν ἐπεμβαίνει εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ ἔθνους, καὶ ἤθελε τὸ ἀδικεῖ. Ὁ σύμμαχος μένει σύμμαχος τῆς πολιτείας μὲ ὅλην τὴν ἐπισυμβᾶσαν μεταβολήν. Ἄν ὅμως ἡ μεταβολὴ αὕτη ἀποκαταστήσῃ τὴν συμμαχίαν ἀνωφελῆ, ἐπικίνδυνον ἢ δυσάρεστον, εἶναι ἐλεύθερος νὰ τὴν παραιτήσῃ. Καθὼς ἡμπορεῖ ὁρθῶ τῷ λόγῳ νὰ εἰπῇ, ὅτι δὲν ἤθελε συμμαχήσῃ μὲ τοῦτο τὸ ἔθνος, ἂν ἐδιοικεῖτο κατ' ὄν τρόπον διοικεῖται ἤδη. Ἄς προσθέσωμεν ἐδῶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶπομεν περὶ τοῦ προσωπικοῦ συμάχου. Ὅσα δίκαια καὶ ἂν ἔχη ὁ ἐκ τοῦ θρόνου διωχθεὶς βασιλεὺς, εἴτε ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του, εἴτε ἀπὸ ξένον ἄρπαγα, οἱ σύμμαχοί του δὲν ἐνέχονται νὰ βασάζωσιν ὑπὲρ αὐτοῦ πόλεμον αἰώνιον. Ἵσπερον ἀπὸ ματαίας προσπαθείας γενομένης διὰ τὴν ἀποκατάστασίν του, ὀφείλουσι τέλος πάντων νὰ δώσωσι τὴν εἰρήνην εἰς τοὺς λαοὺς των, νὰ συμβιβασθῶσι μὲ τὸν ἄρπαγα, καὶ νὰ διαπραγματεύωνται ἐπομένως μὲ αὐτόν, ὡς μὲ νόμιμον κυριάρχην.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ι Γ'.

Περὶ διαλύσεως καὶ ἀνανεώσεως τῶν συνθηκῶν.

§. 198. Τέλος τῶν ἐμπροθέσμων συμμαχιῶν.

Ἡ συμμαχία τελειώνει ὅταν φθάσῃ ἡ προθεσμία της. Ἐνίοτε αὕτη ἡ προθεσμία εἶναι προσδιωρισμένη, καθὼς ὅταν γίνεται ἡ συμμαχία διὰ τὸσους χρόνους, ἐνίοτε πάλιν ἀβέβαιος, ὡς εἰς τὰς προσωπικὰς συμμαχίας, τῶν ὁποίων ἡ διάρκεια κρέμαται ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν συναλλαττόντων. Ἡ προθεσμία εἶναι ἀκόμη ἀβέβαιος, ὅταν δύο ἢ περισσότεροι κυριάρχαι συμμαχοῦσι διὰ πρᾶγμα ἰδιαιτέρον, π. χ. διὰ νὰ ἀπεδιώξωσι βάρβαρον τι ἔθνος ἀπὸ τὸν τόπον

τὸν ὁποῖον αὐτὸ κατέπλάκωσε πλησίον τῆς ἐπικρατείας των, διὰ τὴν ἀποκαταστάσιν ἡγεμόνα τινὰ εἰς τὸν θρόνον του, κτλ. Αὐτῶν τῶν συμμαχιῶν ἡ προθεσμία προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν ἐκπεραίωσιν τῆς ἐπιχειρήσεως διὰ τὴν ὁποίαν ἐσχηματίσθησαν. Οὕτως, εἰς τὸ τελευταῖον παράδειγμα, ὅταν ὁ ἡγεμὼν ἀποκατασταθῇ, καὶ σερευθῇ εἰς τὸν θρόνον του εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ φοβηταί τι πλεόν, ἢ διὰ τὴν ἀποκατάστασίν του μόνον καὶ μόνον γενομένη συμμαχία τελειώνει. Ἄν ὅμως ἡ ἐπιχείρησις ἀποτύχῃ, καὶ ἀναγνωρισθῇ ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ εὐδοκιμήσῃ, ἡ συμμαχία τελειώνει ἐπίσης· καθότι ἀνάγκη πᾶσα νὰ παραιτήσῃ τὴν ἐπιχείρησιν, ὅταν ἀναγνωρισθῇ ἀδύνατος.

§. 199. Περὶ ἀνανεώσεως τῶν συνθηκῶν.

Δύναται ἡ πρὸς καιρὸν γενομένη συνθήκη νὰ ἀνανεωθῇ διὰ τῆς κοινῆς συγκατάθεσεως τῶν συμμάχων, ἡ ὁποία δηλοῦται ἢ ρητῶς, ἢ σιωπηρῶς. Ὅταν ἡ συνθήκη ἀνανεοῦται ρητῶς, εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς νὰ ἐγίνετο νέα συνθήκη παρομοία μὲ τὴν πρώτην. Ἡ δὲ σιωπηρὰ ἀνανέωσις δὲν ὑποτίθεται εὐκόλως, διότι τοιαύτης βαρύτητος ὑποχρεώσεις ἀπαιτοῦσι ρητὴν συγκατάθεσιν. Δὲν ἠμπορεῖ λοιπὸν ἡ σιωπηρὰ συγκατάθεσις νὰ ζηριχθῇ εἰμὴ εἰς τοιαύτας πράξεις, οἷαι δὲν δύνανται νὰ γείνωσι παρὰ δυνάμει τῆς συνθήκης. Ἀλλὰ καὶ εἰς ταύτην τὴν περίπτωσιν τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι χωρὶς δυσκολίας· καθότι κατὰ τὰς περιστάσεις, καὶ τὴν φύσιν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος πράξεων, ἠμπορεῖ νὰ μὴ προκύψῃ εἰμὴ μία ἀπλῆ ἐξακολουθήσις, ἢ παράτασις τῆς συνθήκης· τὸ ὁποῖον διαφέρει κατὰ πολλὰ ἀπὸ τὴν ἀνανέωσιν, μάλιστα ὡς πρὸς τὴν προθεσμίαν. Ἡ Ἀγγλία π. χ. ἔχει συνθήκην περὶ χορηγίας στρατευμάτων μὲ πρίγγιπᾶ τινὰ τῆς Γερμανίας, ὅςτις ὀφείλει διὰ δέκα χρόνους νὰ ἔχῃ ἀριθμὸν τινὰ στρατευμάτων εἰς τὴν διάθεσιν τούτου τοῦ βασιλείου, μὲ συμφωνίαν νὰ λαμβάνῃ κάθε χρόνον τόσην ποσότητα χρημάτων. Παρέρχονται οἱ δέκα χρόνοι, καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας διορίζει νὰ μετρηθῇ ἡ συμφωνηθεῖσα ποσότης διὰ ἕνα χρόνον, ὁ δὲ σύμμαχος τὴν δέχεται. Ἀναμφιβόλως ἡ συνθήκη ἐξακολουθεῖ ἀκόμη διὰ ἕνα χρόνον, δὲν ἠμπορεῖ τις ὅμως νὰ εἰπῇ ὅτι ἀνανεώθη. Καθότι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐγένετο ἐκατέρωθεν τούτου

τὸν χρόνον, δὲν ὑποχρεοῖ νὰ γίνεταί τὰ αὐτὸ δέκα χρόνους κατὰ τὰ συνέχειαν. Ἄς ὑποθέσωμεν ἐξ ἐναντίας, ὅτι ὁ δεῖνα ἡγετῶν ἐσυμφώνησε μὲ γειτονικὴν τινα πολιτείαν νὰ δώσῃ ἓν ἑκατομμύριον διὰ νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ ἔχῃ φρουρὰν εἰς ἓν τῶν φρουρίων τῆς διὰ δέκα χρόνους. Εἰς τὴν προθεσμίαν, ἀντὶ νὰ τραβίξῃ τὴν φρουρὰν του, μετρά ἔτι ἓν ἑκατομμύριον, καὶ ὁ σύμμαχος του τὸ δέχεται ἢ συνθήκῃ εἰς ταύτην τὴν περίπτωσιν ἀναθεοῦται σιωπηρῶς. Ὄταν ἡ προθεσμία τῆς συνθήκης φθάσῃ, ἕκαστος σύμμαχος εἶναι ὅλως διόλου ἐλεύθερος, καὶ ἢ μπορεῖ νὰ δεχθῇ ἢ νὰ ἀποποιηθῇ τὴν ἀνανέωσιν, κατὰ τὴν ἀρέσκειάν του. ὡς τόσον πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἀφ' οὗ ἀπήλαυσε σχεδὸν μόνος τὰ κέρδη τῆς συνθήκης, τὸ νὰ ἀποποιῆται, χωρὶς λόγον, νὰ τὴν ἀνανεώσῃ, ὅταν νομίζῃ ὅτι δὲν ἔχει πλέον αὐτῆς χρεῖαν, καὶ ὅταν προβλέπῃ, ὅτι ἤλθεν ὁ καιρὸς νὰ ὠφελῆθῃ ἀπὸ αὐτῆν καὶ ὁ σύμμαχος, ἢ θελὲν εἶσθαι διαγωγὴ ὀλίγον τιμῆα, ἀναξία τῆς μεγαλόψυχίας, ἢ τις πρέπει εἰς τοὺς ἡγεμόνας, καὶ ἀπέχουσα κατὰ πολλὰ ἀπὸ τὰ αἰσθήματα τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τῆς φιλίας, τὰ ὁποῖα χρεωσοῦνται εἰς παλαιὸν καὶ πιστὸν σύμμαχον. Συμβαίνει πολλὰ συχνὰ νὰ βλέπωμεν τοὺς δυνατοὺς νὰ παραμελῶσιν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐβοήθησαν εἰς τὸ νὰ ὑψωθῶσι.

§. 200. Πῶς ἡ συνθήκη διαλύεται, ὅταν ἀθετῆται ἀπὸ τοῦ ἑνα τῶν συναλλαξάντων αὐτήν.

Αἱ συνθήκαι περιέχουσιν ὑποσχέσεις τελείας καὶ ἀμοιβαίας· ἂν ὁ ἕτερος τῶν συμμάχων παραβῇ τὰς ὑποσχέσεις του, ὁ ἄλλος δύναται νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ τὰς ἐκπληρώσῃ, διότι ἡ τελεία ὑπόσχεσις προάγει τοῦτο τὸ δικαίωμα. Ἄν ὅμως δὲν ἔχῃ ἄλλον τρόπον παρὰ τὰ ὅπλα διὰ νὰ ὑποχρεώσῃ τὸν σύμμαχόν του νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν λόγον του, τῷ συμφέρει ἐνίστε περισσότερον νὰ παραβῇ καὶ αὐτὸς τὰς ὑποσχέσεις του, καὶ νὰ διαλύσῃ τὴν συνθήκην· ἔχει δὲ ἀναμφιβόλως τὸ δικαίωμα νὰ τὸ κάμῃ, διότι δὲν ἔκαμε τὰς ὑποσχέσεις του εἰμὴ μὲ συμφωνίαν νὰ ἐκπληρώσῃ καὶ ὁ σύμμαχος τὰς ἐδικὰς του. Ὄταν ὁ σύμμαχος, εἰς τὸν ὁποῖον ἔγεινεν ὕβρις ἢ βλάβη ὡς πρὸς τὸ σκοπούμενον τῆς συνθήκης, ἢ μπορεῖ νὰ ἐκλέξῃ, ἢ νὰ ὑποχρεώσῃ τὸν ἄπιστον νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὑποσχέσεις

του, ἢ νὰ κηρύξῃ τὴν συνθήκην διαλελυμένην, ἐξ αἰτίας τῆς γενόμενης ἀθετήσεώς της. Ἡ φρόνησις καὶ ἡ συνετὴ πολιτικὴ θέλουσι τῷ ὑπαγορεύει κατὰ τὰς περιστάσεις τί πρέπει νὰ κάμῃ.

§. 201. Ἡ παράβασις μιᾶς συνθήκης δὲν διαλύει ἄλλην.

Ὅταν ὁμως οἱ σύμμαχοι ἔχουσι μεταξύ των δύο ἢ περισσοτέρας συνθήκας διαφόρους καὶ ἀνεξαρτήτους τὴν μίαν τῆς ἄλλης, ἡ παράβασις τῆς μιᾶς δὲν ἐλευθερόνει ἀμέσως τὸ ἀδίκηθὲν μέρος ἀπὸ τὴν ἐνοχὴν εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεβλήθη διὰ τῶν ἄλλων. Καθότι αἱ εἰς ταύτας περιεχόμεναι ὑποσχέσεις δὲν κρέμανται ἀπὸ ἐκείνας τὰς ὁποίας περιεῖχεν ἡ ἀθετηθεῖσα συνθήκη. Ὁ ὑβρισθεὶς ὁμως σύμμαχος δύναται νὰ ἐπαπειλήσῃ τὸν ἀθετοῦντα τὴν συνθήκην, ὅτι θέλει παραιτήσῃ καὶ αὐτὸς ὅλας ἐκείνας αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουσι μεταξύ των, καὶ νὰ τὸ πραγματοποιήσῃ, ἂν ὁ ἄλλος ἐπιμένῃ. Καθότι εἴν τις μὲ ὑσερῆ ἢ μὲ ἀποποιῆται τὸ δικαίωμά μου, ἢ μπορῶ, εἰς τὴν κατάστασιν τῆς φύσεως, νὰ τὸν ὑσερήσω καὶ ἐγὼ μερικὰ δικαιώματά του, μὲ σκοπὸν νὰ τὸν ὑποχρεώσω νὰ μὲ ἀποδώσῃ ὃ, τι μὲ χρεώσῃ, νὰ τὸν τιμωρήσω, ἢ νὰ ἀποζημιωθῶ. Ἄν ὁμως δράξωσι τὰ ὅπλα πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ἀθετηθείσης συνθήκης, ὁ ὑβρισθεὶς ἀφαιρεῖ πρῶτον εἰς τὸν ἐχθρὸν του ὅσα δικαιώματα εἶχεν ἀποκτήσει διὰ τῶν συνθηκῶν, καὶ θέλομεν ἰδεῖ εἰς τὸ περὶ τοῦ πολέμου κεφάλαιον, ὅτι ἢ μπορεῖ νὰ τὸ κάμῃ δικαίως.

§. 202. Ὅτι ἡ ἀθέτησις ἐνὸς ἀρθρου τῆς συνθήκης δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τὴν διάλυσίν της ὡς πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα.

Μερικοὶ θέλουσι νὰ ἐκτείνωσιν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶπομεν ἐνταῦθα, εἰς τὰ διάφορα ἀρθρα τῆς συνθήκης, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουσι καμμίαν σχέσιν μὲ τὸ ἀθετηθὲν ἀρθρον, ἐπὶ λόγῳ ὅτι πρέπει νὰ θεωρηθῶσι τὰ διάφορα ταῦτα ἀρθρα ὡς τόσαι ἰδιαίτεραι συνθήκαι, συνταχθεῖσαι ἐν ταύτῳ. Διΐσχυρίζονται λοιπὸν ὅτι ἂν ὁ ἕτερος τῶν συμμάχων παραβιάσῃ κανέν ἀρθρον τῆς συνθήκης, ὁ ἄλλος δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ διαλύσῃ ἀμέσως ὀλόκληρον τὴν συνθήκην· ἀλλ' ὅτι ἢ μπορεῖ ἢ νὰ ἀποποιηθῇ ὁ ἴδιος ὃ, τι εἶχεν ὑποσχεθῆ, ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ ἀθετηθὲν ἀρθρον, ἢ νὰ ὑποχρεώσῃ τὸν σύμμαχόν του νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὑποσχέσεις του, ἂν αὐτὸ ἦναι ἀκόμη

δυνατόν, εἰδὲ μὴ, νὰ δώσῃ τὴν ἀνήκουσαν ἀποζημίωσιν· καὶ ὅ-
 τι, διὰ τοῦτο τὸ τέλος, συγχωρεῖται εἰς αὐτὸν νὰ ἐπαπειλήσῃ
 ὅτι θέλει παραιτήσῃ ὀλόκληρον τὴν συνθήκην, τὸ ὁποῖον καὶ θέλει
 πραγματοποιήσῃ ἂν ὁ ἄλλος ἐπιμείνῃ. Καὶ ἀναμφιβόλως αὐτὴν
 τὴν διαγωγὴν ὑπαγορεύουσιν εἰς τὰ ἔθνη ἡ φρόνισις, ἡ μετριότης,
 ἡ ἀγάπη τῆς εἰρήνης καὶ ἡ φιλανθρωπία. Τίς δύναται νὰ τὸ ἀρ-
 νηθῆ καὶ νὰ εἰπῇ ὅτι συγχωρεῖται εἰς τοὺς ἡγεμόνας νὰ δράζω-
 σιν ἀρέσως τὰ ὄπλα, ἢ καὶ μόνον νὰ διαλύσωσι κάθε συνθήκην
 συμμαχίας ἢ φιλίας, διὰ τὸ παραμικρὸν παράπονον; Ὁ λόγος ἐν-
 ταῦθα εἶναι περὶ δικαίου, καὶ ὄχι περὶ τοῦ πῶς ἔχει τις νὰ πρά-
 ξῃ διὰ νὰ ἐκανοποιηθῆ, καὶ ἡ ἀρχὴ ἐφ' ἧς αἰτιολογοῦσι μίαν τοιαύ-
 ταν ἀπόφασιν, μὲ φαίνεται ὀλοτέλα ἀνυποσηρικός. Δὲν εἶναι δυ-
 νατὸν νὰ θεωρήσῃ τις τὰ διάφορα ἄρθρα τινος συνθήκης ὡς τόσας
 συνθήκας ἰδιαιτέρας καὶ ἀνεξαρτήτους. Καθότι ἂν καὶ διάφορα ἐξ
 αὐτῶν δὲν φαίνονται νὰ ἔχουσι σχέσιν ἄμεσον ἀναμεταξύ των, εἶ-
 ναι ὅμως ὅλα συνδεδεμένα διὰ τὸν λόγον ὅτι τὰ μέρη δὲν τὰ ἐ-
 ψήφισαν εἰμὴ θεωροῦντα ὅτι τὸ ἓν ἀναπληροῖ τὸ ἄλλο. Ὁ, τι
 λοιπὸν περιέχεται εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν συνθήκην, ἔχει ἰσχὺν
 καὶ φύσιν ἀρριβαίων ὑποσχέσεων, ἐκτὸς ἂν ἔγεινε ῥητὴ ἐξαίρεσις
 περὶ τούτου. Ὁ Γρότιος λέγει ἄριστα, ὅτι ὅλα τὰ ἄρθρα τῆς συ-
 νθήκης ἔχουσι δύναμιν ὑποθετικὴν, τῆς ὁποίας ἡ ἔλλειψις τὴν κα-
 θιστᾷ ἄκυρον. Λέγει προσέτι ὅτι ἐνίοτε προσθέτουσι πῶς ἡ ἀθέ-
 τησίς τινος τῶν ἄρθρων τῆς συνθήκης δὲν θέλει τὴν διαλύει, ὥστε
 νὰ μὴν δύναται τὸ ἓν μέρος νὰ παραιτῆ τὰς ὑποσχέσεις του διὰ
 τὴν παραμικρὰν παραβίαν ἐκ μέρους τοῦ ἄλλου. Ἡ προφύλαξις
 αὕτη εἶναι πολλὰ συνετὴ, καὶ σύμφωνος μὲ τὴν φροντίδα τὴν ὁ-
 ποίαν πρέπει νὰ ἔχουσι τὰ ἔθνη πρὸς διατήρησιν τῆς εἰρήνης,
 καὶ ἐμπέδωσιν τῶν συνθηκῶν των.

§. 203. Ἡ συνθήκη παύει μὲ τὴν παύσιν τῆς ὑπάρξεως ἐνός
 τῶν συκαλλαζάντων.

Καθὼς ἡ προσωπικὴ συνθήκη διαλύεται μὲ τὸν θάνατον τοῦ
 βασιλέως, οὕτω τελειώνει καὶ ἡ πραγματικὴ μὲ τὴν ἐξόντωσιν ἐ-
 νός τῶν συμάχων ἔθνων, τουτέστιν ὄχι μόνον ὅταν ἐξολοθρευθῶ-
 σιν οἱ ἄνθρωποι οἵτινες τὸ συνθέτουσιν, ἀλλὰ καὶ ὅταν τὸ ἔθνος

χάση ἐξ ὁποιασδήποτε αἰτίας τὸν χαρακτῆρά του ὡς ἔθνος, ἢ ὡς ἀνεξάρτητος πολιτικὴ κοινωνία. Οὕτως, ὅταν πολιτεία τις ἐξολοθρευθῆ καὶ διασκορπισθῆ ὁ λαὸς της, ἢ ὅταν ὑποδουλωθῆ ὑπὸ τινος κατακτητοῦ, ὅλαι αἱ συμμαχίαι της, ὅλαι της αἱ συνθήκαι ἀπόλλυνται μὲ τὴν ἀπώλειαν τῆς ὁποίας τὰς εἶχε συντάξει δημοσίου ἐξουσίας. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ συγχέη τις ἐδῶ τὰς συνθήκας ἢ τὰς συμμαχίας, τῶν ὁποίων ἡ διάρκεια ὑποδέτει τὴν διατήρησιν τῶν συναλλαζάντων μερῶν, διότι ἡ ἐκπλήρωσις των ἀπαιτεῖ πράξεις ἀμοιβαίας, μὲ τὰ συμβόλαια ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα προάγουσι δικαιώματα πλήρη καὶ ἀνεξάρτητα πάσης ἀμοιβαίας δόσεως. Ἐὰν π.χ. ἔθνος τι παρέχωροῦσεν εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα πρὸς τὸν γείτονά του δικαίωμα ψαρεύματος εἰς ἕνα τῶν ποταμῶν του, ἢ τὴν ἄδειαν νὰ ἔχη φρουρὰν εἰς ἕν τῶν φρουρίων του, ὁ γείτων οὗτος δὲν θέλει χάσει τὰ δικαιώματά του, καὶ ἔὰν τὸ ἔθνος, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου τὰ ἔλαβε, συνέβαινε νὰ ὑποδουλωθῆ, ἢ νὰ μεταβῆ ὅπωςδήποτε ὑπὸ ξέντην κυριαρχίαν. Τὰ δικαιώματά του δὲν ἐξήρτηνται ἀπὸ τὴν διατήρησιν τούτου τοῦ ἔθνους. τὸ ἔθνος τὰ εἶχεν ἀπαλλοτριώσει, καὶ ἐκεῖνος, ὅστις τὸ ὑπέταξε, δὲν ἠμποροῦσε νὰ λάβῃ παρ' αὐτοῦ, τι αὐτὸ εἶχε. Παρομοίως τὰ χρέη τοῦ ἔθνους, ἢ ἐκεῖνα, διὰ τὰ ὁποῖα ἡγεμῶν τις ὑπέβαλεν εἰς ὑποθήκην κάμνιαν πόλιν του ἢ ἐπαρχίαν, δὲν χάνονται διὰ τῆς κατακτήσεως. Ἐκεῖνος, ὅστις ἀποποιεῖται νὰ πληρώσῃ τὰ χρέη τοῦ ὁποίου κυριεύει τόπου, παραβιάζει τὰ δίκαια τῶν δανεισῶν, μετὰ τῶν ὁποίων δὲν ἔχει πόλεμον.

§. 204. Συμμαχίαι τῆς πολιτείας, ἢ ὁποῖα μεταβαίνει ἀκόλουθως ὑπὸ ξένην προσασίαν.

Ἐπειδὴ δὲν δύναται κανὲν ἔθνος νὰ κάμῃ συνθήκην ἀντιβαίνουσαν εἰς τὰς ἤδη ὑπάρχουσας (§. 165.), ἔπεται ὅτι δὲν ἠμπορεῖ μήτε νὰ τεθῆ ὑπὸ ξένην προσασίαν, χωρὶς νὰ ἐπιφυλάξῃ ὅλας τὰς προγενεσέρας συμμαχίας καὶ συνθήκας. καθότι ἡ συμφωνία, δι' ἧς ὁποιαδήποτε πολιτεία τίθεται ὑπὸ τὴν προσασίαν ἄλλου κυριάρχου, εἶναι καὶ αὐτὴ μία συνθήκη (§. 175.). ἂν λοιπὸν τὴν κάμνῃ ἐλευθέρως, ὀφείλει νὰ τὴν κάμῃ εἰς τρόπον ὥστε ἢ νέα αὕτη συνθήκη νὰ μὴ προσβάλλῃ τὰς παλαιάς. Εἶδομεν ὡς

τόσον (§. 176.) ὅποιον δικαίωμα τῷ δίδει ἡ φροντίς τῆς συντηρήσεώς του εἰς περίπτωσιν ἀνάγκης.

Αἱ συμμαχίαι λοιπὸν τοῦ ἔθνους δὲν διαλύονται ἔταν αὐτὸ τίθεται ὑπὸ ξένην προσασίαν, ἐκτὸς μόνον ἂν δὲν συμβιβάζονται μὲ τὰς αἰρέσεις ταύτης τῆς προσασίας· αἱ ὑποχρεώσεις του ἀκολουθοῦσι νὰ ὑπάρχωσιν ὡς πρὸς τοὺς παλαιούς του συμμαχοῦς· καὶ ἀμοιβαίως αὐτοὶ διαμένουσιν ὑποχρεωμένοι πρὸς αὐτὸ, ἐν ὅσῳ τὸ ἔθνος τοῦτο δὲν βληθῆ εἰς θέσιν, ὡς νὰ μὴν ἠμπορῆ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς πρὸς αὐτοὺς ὑποσχέσεις του.

Ὅταν ἡ ἀνάγκη ὑποχρέωσῃ ἔθνος τι νὰ τεθῆ ὑπὸ τὴν προσασίαν ξένης δυνάμεως, καὶ νὰ τῆ ὑποσχεθῆ ὕλας του τὰς δυνάμεις ἐναντίον ὁποιοῦδήποτε ἔθνους, μὴ ἐξαιρουμένων μήτε αὐτῶν τῶν συμμαχῶν του, αἱ παλαιαὶ συμμαχίαι του ἀκολουθοῦσι μολοντοῦτο νὰ ὑπάρχωσι, καθόσον δύνανται νὰ συμβιβασθῶσι μὲ τὴν νέαν περὶ προσασίας συνθήκην. Ἐὰν ὅμως συνέβαινε νὰ κηρυχθῆ πόλεμος μεταξύ τινος τῶν παλαιῶν συμμαχῶν καὶ τοῦ προσάτου του, ἀναγκάζεται ἡ προσατευομένη πολιτεία νὰ λάβῃ τὸ μέρος τοῦ τελευταίου, διότι μὲ αὐτὸν συνδέεται μὲ δεσμοὺς σφικτωτέρους, καὶ μὲ συνθήκην, ἡ ὁποία ἀκυροῖ τὰς προγενεσέρας, εἰς ὅσα δὲν συμβιβάζεται μὲ αὐτάς.

§. 205. Συνθήκαι διαλυόμεναι μὲ τὴν κοινὴν συγκατάθεσιν.

Τελευταῖον ἐπειδὴ αἱ συνθήκαι γίνονται μὲ τὴν κοινὴν συγκατάθεσιν τῶν μερῶν, δύνανται ὡσαύτως νὰ διαλυθῶσι μὲ τὴν κοινὴν βούλησίν των· καὶ ἂν καὶ τρίτου τινος συμφέροντα συνέπιπτε νὰ ἐγγίζωνται καὶ νὰ βλάπτωνται ἀπὸ τὴν διάλυσιν τῆς συνθήκης, ἂν αὐτὸς ἴδεν ἐμεσολάβησεν εἰς τὴν σύνταξίν της, ἂν δὲν τῷ ἔγινε καμμία ὑποσχέσις κατ' εὐθείαν, τὰ μέρη τὰ ὅποια ἔκαμαν ἀμοιβαίας πρὸς ἀλλήλα ὑποσχέσεις, ἐξ ὧν ὠφελεῖται οὗτος ὁ τρίτος, δύνανται πάλιν νὰ τὰς διαλύσωσι χωρὶς νὰ τὸν συμβουλευθῶσι καὶ χωρὶς νὰ ἔχη τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβῆ. Δύω μονάρχαι ὑπεσχέθησαν πρὸς ἀλλήλους νὰ ἐνώσωσι τὰς δυνάμεις των πρὸς ὑπεράσπισιν γειτονικῆς τινος πόλεως· ἡ πόλις αὕτη ὠφελεῖται ἀπὸ τὴν ἐπικουρίαν των, ἀλλὰ δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ τὴν ἀπαιτήσῃ, καὶ ἅμα ὑποῦ οἱ δύο μονάρχαι ἠθέλων ἀποφασίσαι νὰ διαλύσωσι τὴν συμφωνίαν των, ἡ πόλις θέλει

φερηθῆ. τοὺς ἄξ αὐτῆς καρποὺς χωρὶς νὰ ἤμπορῆ νὰ προσκλαυθῆ·
τὸ νὰ μὴν εἶχε γίνει κάμμία ὑπόσχεσις πρὸς αὐτήν.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ι Δ'.

Περὶ τῶν ἄλλων δημοσίων συμφωνιῶν, καὶ περὶ τῶν συμφωνιῶν τοῦ κυριάρχου μὲ τοὺς μερικοὺς.

§. 206. Συμφωνίαι γινόμεναι ἀπὸ τοὺς κυριάρχας.

Αἱ δημόσιαι συμφωνίαι, αἱ γινόμεναι μεταξὺ κυριαρχῶν δὲν ἀφέρουσι ἀπὸ τὰς συνθήκας παρὰ ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενόν των. Ἰσα εἶπομεν περὶ τοῦ κύρους τῶν συνθηκῶν, περὶ τῆς ἐκτελέσεως ἢ τῆς διαλύσεώς των, περὶ τῶν ὁποίων προάγουσι δικαιώματα ἢ ἐνοχῶν, ὅλα αὐτὰ ἐφαρμόζονται εἰς τὰς διαφόρους συμφωνίας ἢ ὁποίας οἱ κυριάρχαι κάμνουσιν ἀναμεταξύ των ὑφ' ὁποιανδήποτε ὀνομασίαν.

§. 207. Συμφωνίαι γινόμεναι ἀπὸ δυνάμεις ὑποδεεσέρας.

Ἄλλαι δημόσιαι συμφωνίαι γίνονται ἀπὸ δυνάμεις ὑποδεεσέρας, ἢ δυνάμει ρητῆς διαταγῆς τοῦ κυριάρχου, εἴτε δυνάμει τῆς ἐξουσίας τοῦ ἐπαγγέλματος των, ἐντὸς τῶν ὅρων τῆς ἐντολῆς των, ἢ καθὼς τὸ ἀπαιτεῖ ἡ φύσις τῶν ἐμπιστευθεισῶν εἰς αὐτοὺς ἐργασιῶν. Καλοῦνται δὲ δυνάμεις ὑποδεεσέρας, τὰ δημόσια πρόσωπα, ὁποῖα ἐνεργοῦσι μέρος τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς, ἐν ὄνόματι καὶ ὀ τὴν ἐξουσίαν τοῦ κυριάρχου· τοιοῦτοι εἶναι οἱ δικασταί, οἱ στρατοὶ, οἱ ὑπουργοί. Ὅταν αὐτὰ τὰ πρόσωπα κάμωσι συμφωνίαν πρὸς τὴν ρητὴν διαταγὴν τοῦ κυριάρχου, καὶ μὲ πληρεξουσιότητα, συμφωνία γίνεται ἐν ὄνόματι αὐτοῦ τοῦ κυριάρχου, ὅστις συναλλττει διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ ἐντολέως ἢ ἐπιτρόπου, καὶ αὐτοῦ εἶναι ἡ περίπτωσις περὶ ἧς ὠμιλήσαμεν (§. 156.). Ἄλλὰ τὰ δημόσια πρόσωπα ἔχουσι περιπλέον, δυνάμει τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ τῆς ἐντολῆς των, τὴν ἐξουσίαν νὰ κάμωσι μόνα των συμφωνίας περὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων, καθὼς ἐνεργοῦσι τότε τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ἐξουσίαν τῆς ἀνωτέρας δυνάμεως, ἢ ὁποία τὰ ὀνόμασεν. Αὐτὴν τὴν δύναμιν τὴν ἀποκτῶσι κατὰ δύο τρόπους· ἢ τοῖς μετα-

δίδεται ῥητῶς ὑπὸ τοῦ κυριάρχου, ἢ πηγάζει ἀπὸ τῆν φύσιν τοῦ ἐπαγγέλματός των, ὡς ἂν ὁποῦ ἡ φύσις τῶν ἐργασιῶν των ἀπαιτεῖ τὴν δύναμιν τοῦ νὰ κάμνωσι τοιαύτας συμφωνίας, εἰς τὰς περιπτώσεις μάλιστα εἰς τὰς ὁποίας δὲν δύνανται νὰ περιμείνωσι τὰς διαταγὰς τοῦ κυριάρχου. Οὕτως ὁ φρούραρχός τινος φρουρίου, καὶ ὁ πολιορκῶν αὐτὸ στρατηγὸς ἔχουσι τὴν ἐξουσίαν νὰ συμφωνήσωσι περὶ τῆς παραδόσεώς του· καὶ ὅ, τι ἤθελαν ἀποφασίσει ἐντὸς τῶν ὄρων τῆς ἐντολῆς των ὑποχρεοῖ τὴν πολιτείαν ἢ τὸν κυριάρχην παρ' οὗ αὐτοὶ ἔλαβον ταύτην τὴν δύναμιν.

§. 208. Συνθήκαι γινόμεναι ἀπὸ πρόσωπον δημόσιον, χωρὶς διαταγὴν τοῦ κυριάρχου, ἢ ἀποχρῶσαν ἐξουσίαν.

Α' δημόσιόν τι πρόσωπον, πρέσβυς τις ἢ στρατηγὸς κάμη συνθήκην ἢ συμφωνίαν χωρὶς διαταγὴν τοῦ κυριάρχου, ἢ ἀποχρῶσαν ἐξουσίαν τοῦ ἐπαγγέλματός του, καὶ ἐκτὸς τῶν ὄρων τῆς ἐντολῆς του, ἢ συνθήκη εἶναι ἄκυρος, ὡς γενομένη χωρὶς τὴν ἀνήκουσαν δύναμιν· μόνη δὲ ἡ ῥητὴ ἢ σιωπηρὰ κύρωσις τοῦ κυριάρχου ἢμπορεῖ νὰ τὴν καταστήσῃ ἰσχυράν. Ῥητὴ κύρωσις εἶναι ἡ πράξις, διὰ τῆς ὁποίας ὁ κυριάρχης ἐγκρίνει τὴν συνθήκην, καὶ ὑπόσχεται νὰ τὴν ἐκπληρώσῃ. Ἡ σιωπηρὰ κύρωσις ἐξάγεται ἀπὸ κινήματά τινα, τὰ ὁποῖα δικαίως ὁ κυριάρχης ὑποτίθεται ὅτι δὲν κάμνει παρὰ δυνάμει τῆς συνθήκης, καὶ τὰ ὁποῖα δὲν ἐδύναντο νὰ κάμη, ἂν δὲν ἐθεώρει αὐτὴν τὴν συνθήκην συντεταγμένην καὶ ἀποφασισμένην. Οὕτως ὅταν οἱ δημόσιοι ὑπουργοὶ ὑπογράψωσι τὴν εἰρήνην, ἃς ἔπτον καὶ παρὰ τὰς διαταγὰς τῶν ἡγεμόνων των, ἂν ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν σείλῃ στρατεύματα νὰ διαβῶσιν ἀπὸ τὴν ἐπικράτειαν τοῦ ἄλλου φιλικῶς, κυρόνει σιωπηρῶς τὴν περὶ εἰρήνης συνθήκην. Ἄν ὅμως εἰς τὴν συνθήκην ἐπεφυλάχθῃ ἡ κύρωσις τοῦ κυριάρχου, ἐπειδὴ τότε ἐκνοεῖται ἡ ῥητὴ κύρωσις, εἶναι ἀνάγκη νὰ πραγματοποιηθῇ τοιοῦτοτρόπως, διὰ νὰ ᾔται ἡ συνθήκη ἰσχυρὰ.

§. 209. Περί τῆς συμφωνίας τῆς καλουμένης ἐγγυήσεως (sponsio).

Καλοῦσιν οἱ Λατῖνοι sponsio ἢ ἐγγυήσιν τὴν συμφωνίαν, τὴν ὁποῖαν δημόσιόν τι πρόσωπον κάμνει, ἐκτὸς τῶν ὄρων τῆς ἐν-

τολῆς του, καὶ χωρὶς διαταγὴν τοῦ κυριάρχου του. Ὁ τοιοῦτο-
 τρόπος συναλλάττων ὑπὲρ τῆς πολιτείας, χωρὶς ἐντολὴν αὐτῆς,
 ὑπόσχεται, δι' αὐτὸ τοῦτο, νὰ προσπαθήσῃ νὰ κυρωθῇ ἢ συμ-
 φωνίᾳ ἀπὸ τὴν πολιτείαν ἢ τὸν κυριάρχον· ἀλλέως ἢ ὑποχρέω-
 εῖς του ἠθέλεν εἶσθαι μάταια καὶ φαντασιώδης. Ἡ βέσις ταύτης
 τῆς συμφωνίας, τόσον ἀπὸ τὸ ἐν μέρος, ὅσον καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο,
 συνίσταται μόνον καὶ μόνον εἰς τὴν ἐλπίδα τῆς κυρώσεως. Ἡ ἱστο-
 ρία τῆς Ῥώμης μᾶς δίδει παραδείγματα τῶν τοιούτων συμφωνιῶν.
 Ἡμεῖς θέλομεν ἐξετάσει τὰ περιφημότερον αὐτῶν, ἐκεῖνο τῶν
 Καυδινῶν σαυρωμάτων, τὸ ὁποῖον καὶ διεφιλονεικήθη ἀπὸ τοὺς
 πλέον ἐνδόξους συγγραφεῖς. Οἱ ὑπατοὶ Τ. Οὐετοῦρος Καλβίνος,
 καὶ Σπ. Πορούμιος περιορισθέντες μὲ τὸν Ῥωμαϊκὸν στρατὸν εἰς
 τὰ στενά τῶν καλυμένων Καυδινῶν σαυρωμάτων, χωρὶς ἐλπίδα
 σωτηρίας, ἔκαμαν μὲ τοὺς Σαμνίτας ἀτιμον συμφωνίαν, εἰδο-
 ποιῶντες αὐτοὺς ὅμως ὅτι δὲν ἐδύναντο νὰ κάμωσιν ἀληθῆ δη-
 μυσίαν συνθήκην (foedus), χωρὶς διαταγὴν τοῦ δήμου τῆς Ῥώ-
 μης, χωρὶς τοὺς κήρυκας καὶ τὰς εἰθισμένας τελετάς. Ὁ στρα-
 τηγὸς τῶν Σαμνιτῶν εὐχαριστήθη νὰ λάβῃ τὴν ὑπόσχεσιν τῶν ὑ-
 πάτων, καὶ τῶν πρωτίστων ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ, καὶ νὰ πα-
 ραλάβῃ καὶ ἑξακοσίους ὁμήρους· ἔπειτα ἠνάγκασε τὸ γράτευμα
 νὰ καταθέσῃ τὰ ὄπλα, καὶ τὸ ἀπέπεμψεν, ἀφ' οὗ τὸ ἔκαμε νὰ
 διαβῇ ὑπὸ τὸν ζυγόν. Ἡ γερουσία δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῆ τὴν
 συμφωνίαν, παρέδωκεν ὅσους τὴν εἶχον ἀποφασίσαι εἰς τοὺς Σα-
 μνίτας, οἵτινες δὲν τοὺς ἐδέχθησαν, καὶ ἡ Ῥώμη ἐνόμισεν ἑαυ-
 τὴν ἐλευθέραν ἀπὸ πᾶσαν ὑποχρέωσιν, καὶ ὄνειδος. Αἱ γυνῶμαι
 ὅμως τῶν συγγραφείων δὲν συμφωνοῦσι ὡς πρὸς ταύτην τὴν διαγω-
 γήν. Μερικοὶ διῆσχυρίζονται ὅτι ἂν δὲν ἠθέλεν ἡ Ῥώμη νὰ κυρώ-
 σῃ τὴν συνθήκην, ὄφειλε νὰ θέσῃ τὰ πράγματα εἰς ἣν εὐρίσκον-
 το εἶσιν πρὸ τῆς συμφωνίας, καὶ νὰ ἐξαποσείλῃ ὀλοκλήρον τὸ στρα-
 τευμα εἰς τὸ στρατόπεδόν του ἐντὸς τῶν Καυδικῶν σαυρωμάτων, καὶ
 τοῦτο ἐζήτησαν καὶ οἱ Σαμνῖται. Ὁμολογῶ ὅτι δὲν μὲ πείθουσι τὰ
 ἐπιχειρήματα τὰ ὁποῖα εὐρίσκω ὡς πρὸς ταύτην τὴν ὕλην εἰς τοὺς
 συγγραφεῖς τοὺς πλέον ἀξιοσεβάστους. Ἄ δοκιμάσωμεν, ὄφελουμι-
 νοι ἀπὸ τὰ φῶτά των, νὰ ἀναλύσωμεν ἀκριβέστερον τὴν ὑπόθεσιν,

κίς τὰς δυνάμεις του, τὰ ὅποια δὲν ἤμπορεῖ μήτε ὁ ἴδιος νὰ ἐκ-
 πληρώσῃ, μήτε ἄλλος δι' αὐτόν, καὶ διὰ τὰ ὅποια δὲν ἤμπορεῖ
 μήτε ἀντίτιμον νὰ προσφέρῃ, μήτε ἀνάλογον ἀποζημίωσιν νὰ
 κάμῃ· ἀλλὰ μήτε ἔχει τὸ ἐλεύθερον νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἐχθρὸν τὸ ὑ-
 πὸσχέθεν, χωρὶς νὰ λάβῃ τὴν περὶ τούτου ἐξουσίαν, μήτε δύνα-
 ται τελευταῖον νὰ θέσῃ πάλιν τὰ πράγματα εἰς τὴν προτέραν
 τῶν κατὰστασιν· καὶ ὁ μετ' αὐτοῦ συναλλάττων δὲν ἤμπορεῖ νὰ
 ἐλπίσῃ τι τοιοῦτον. Ἄν ὁ ἐγγυώμενος τὸν ἠπάτησε, λέγων
 ὅτι ἔχει ἀποχρῶσαν ἐξουσίαν, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὸν παιδεύσῃ.

Ἐὰν ὅμως ὁ ἐγγυώμενος ἔπραξεν, ὡς οἱ ὕπατοι τῆς Ῥώμης,
 ἐν καλῇ πίστει, εἰδοποιῶν τὸ ἄλλο μέρος ὅτι ἡ ὑπόσχεσίς του δὲν ὑ-
 ποχρεοῖ τὴν πολιτείαν, πρέπει νὰ ὑποθέσῃ τις τότε, ὅτι ὁ συναλ-
 λάττων ἀπεφάσισε νὰ ριψοκινδυνεύσῃ μίαν συνθήκην, ἥτις θέλει
 εἶσθαι ἀνίσχυρος, ἂν δὲν κυρωθῇ ἀπὸ τὴν πολιτείαν, μὲ τὴν ἐλπίδα
 ὅμως βέβαια ὅτι ἡ ὑπόληψις τοῦ ἐγγυηθέντος, καὶ ἡ παράδοσις
 τῶν ὁμήρων, τοὺς ὁποίους ἠθέλε ζήτησιν, θέλουσι πείσει τὸν κυ-
 ριάρχην νὰ κυρώσῃ τὰ οὕτω συμφωνηθέντα. Ἄν δὲ μετὰ ταῦτα
 ψευδῶσιν αἱ ἐλπίδες του, πρέπει νὰ ἀποδώσῃ τὸ σφάλμα εἰς τὴν
 ὀλίγην πρόβλεψίν του. Μόνη ἡ ἄκρα ἐπιθυμία τοῦ νὰ κλείσῃ τὴν
 εἰρήνην μὲ συμφωνίας ἐπικερδεῖς, καὶ ἡ ἐλπίς ἄλλων τινῶν ὠφελειῶν
 δύνανται νὰ τὸν πείσωσι νὰ κάμῃ τόσον ἀβέβαιον συνάλλαγμα.
 Καθότι βέβαια οἱ Σαμνῖται εὐχαριστήθησαν μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι
 ἡ ὑπόσχεσις τῶν ὑπάτων καὶ τῶν πρωτίστων ἀξιωματικῶν, καὶ ἡ
 ἐπιθυμία τοῦ νὰ ἐλευθερώσωσιν ἑξακοσίους ἵππεῖς παραδοθέντας
 ὡς ὁμήρους ἠθέλαν κάμει τοὺς Ῥωμαίους νὰ κυρώσωσι τὴν συμ-
 φωνίαν· καθότι ἐθεωροῦσαν, ὅτι ὅποια καὶ ἂν ἦτον ἡ ἔκβασίς της,
 αὐτοὶ ἠθέλαν πάντοτε ἔχει τοὺς ἑξακοσίους ὁμήρους μὲ τὰ ὄπλα
 καὶ τὴν ἀποσκευὴν τοῦ στρατοῦ, καὶ τὴν ματαίαν ἢ μᾶλλον ὀλε-
 θρίαν διὰ τὰς συνεπείας της δόξαν ὅτι ἔκαμαν τὸ Ῥωμαϊκὸν στρα-
 τευμα νὰ διαβῇ ὑπὸ τὸν ζυγόν. Εἰς τί λοιπὸν ἐνείχοντο οἱ ὕπα-
 τοι καὶ ὅλοι οἱ ἐγγυηταί; Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔκριναν ὅτι ἦτον εὐ-
 λογὸν νὰ παραδοθῶσι πρὸς τοὺς Σαμνίτας. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι
 συνέπεια φυσικὴ τῆς συμφωνίας· καὶ μάλιστα, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ
 ᾄθη ἐκάμαμεν παρατηρήσεις, ἀφοῦ ὁ ὑποσχόμενος ὑπεσχέθη πράγ-

μάτα, τὰ ὅποια, ὡς τὸ ἄλλο μέρος ἐγνώριζε, δὲν ἦσαν εἰς τὴν δύ-
 ναμίν του, δὲν ἤμπορεῖ αὐτὸς νὰ ἦναι ὑπόχρεως νὰ παραδοθῆ ὁ
 ἑῷς, ἐν εἶδει ἀποζημιώσεως, ὅταν δὲν ἤθελε κυρωθῆ ἡ ὑπόσχε-
 σίς του. Ἐπειδὴ ὁμως δύναται νὰ ὑποχρεωθῆ ῥητῶς εἰς τοῦτο,
 μὲ τὸ νὰ μὴν ὑπερβαίνῃ ἡ τοιαύτη ὑποχρέωσις τοὺς ὅρους τῆς ἐν-
 τολῆς του, ἡ συνθήκη τοῦ καιροῦ ἐκείνου εἶχε βέβαια κάμει νὰ
 ὑπεννοεῖται σιωπηρῶς ἡ ὑποχρέωσις αὕτη εἰς τὰς ἐγγυήσεις,
 καθότι ἠξέυρομεν ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι παρέδωκαν ὅλους τοὺς τοιοῦτο-
 τρόπως ὑποσχεθέντας ἐγγυητάς. Ἄν ὁ ἐγγυητὴς δὲν ὑποχρεω-
 θῆ ῥητῶς νὰ παραδοθῆ, καὶ ἂν ἡ καθιερωμένη συνθήκη δὲν τὸν
 ἀναγκάσῃ εἰς τοῦτο, τὸ μόνον εἰς ὃ τὸν ὑποχρεοῖ ὁ λόγος του,
 εἶναι νὰ μεταχειρισθῆ εἰλικρινῶς κάθε νόμιμον τρόπον διὰ νὰ κα-
 ταπέσῃ τὸν κυριάρχην νὰ κυρώσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του· καὶ τοῦτο
 θέλει γίνεαι ἀναμφιβόλως, φθάνει νὰ ἦναι ἡ συνθήκη ὁπωσοῦν δι-
 καία, ὠφέλιμος εἰς τὴν πολιτείαν, ἡ ὑποφερτὴ ὡς πρὸς τὰ κακά
 ἀπὸ τὰ ὅποια τὴν ἐλευθέρωσε. Τὸ νὰ ζητῆ ὁμως τις νὰ προφυ-
 λάξῃ τὴν πολιτείαν του ἀπὸ σημαντικὴν βλάβην κάμων συνθή-
 κην, τὴν ὁποίαν ἔχει σκοπὸν μετ' ὀλίγον νὰ συμβουλεύσῃ τὸν κυ-
 ριάρχην νὰ μὴ κυρώσῃ, ὅχι ὡς ἀνυπόφορον, ἀλλ' ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἔ-
 γινε χωρὶς τὴν ἀναγκαίαν ἐξουσίαν, ἤθελεν εἰσθαι διαγωγὴ δολία,
 καὶ αἰσγρά παραβίασις τῆς πίσεως τῶν συνθηκῶν. Ἀλλὰ τί θέλει
 κάμει ὁ στρατηγός, ὅστις, διὰ νὰ διασώσῃ τὸ σράτευμά του, ἢ
 ναγκάσθῃ νὰ κάμῃ συνθήκην ἐπιβλαβῆ ἢ ἀτιμον διὰ τὴν πολι-
 τείαν; Νὰ συμβουλεύσῃ τὸν κυριάρχην νὰ τὴν κυρώσῃ; Ἐργον
 του εἶναι μόνον νὰ ἐξηγήσῃ τὰς αἰτίας τῆς διαγωγῆς του, τὴν
 ἀνάγκην, ἢ τις τὸν ὑπεχρέωσῃ νὰ κάμῃ τὴν συνθήκην, καὶ ἴσως
 ἴσως νὰ δείξῃ, ὡς ὁ Πισοῦμιος, ὅτι αὐτὸς μόνος εὐρίσκεται δε-
 μένος, καὶ ὅτι συγκατανεύει νὰ μὴ κυρωθῆ ἡ πράξις του, καὶ
 νὰ παραδοθῆ τὸ ἄτομόν του διὰ τὸ καλὸν τῆς πολιτείας. Ἄν ὁ
 ἄχθρὸς ἠπατήσῃ, ἠπατήσῃ ἀπὸ τὴν ἀνοησίαν του· δὲν ἦτον ἀ-
 νάγκη νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ ὁ στρατηγός, ὅτι ἐνδέχετο νὰ μὴ κυρω-
 θῶσιν αἱ ὑποσχέσεις του. Φθάνει νὰ μὴ τὸν πλανήσῃ, παριστάνων
 ὅτι ἔχει ἐξουσίαν πλέον ἐκτεταμένην ἀφ' ἧσιν τῷ ὄντι ἔχει, καὶ
 νὰ εὐχαρισθῆ νὰ ὠφεληθῆ ἀπὸ τὰς προτάσεις του, χωρὶς νὰ τὸν

παρασύρη μὲ δολίαις ἐλπίδαις εἰς τὸ νὰ κόμη συνθήκην. Εἶναι ἔργον τοῦ ἐναντίου μέρους νὰ λάβῃ ὅλα τὰ ἐξασφαλιστικὰ μέτρα· καὶ ἂν αὐτὸς τὰ παραμελήσῃ, διὰ τί νὰ μὴν ὠφεληθῇ τις ἀπὸ τὴν ἀφροσύνην του, ὡς ἀπὸ μίαν εὐεργεσίαν τῆς τύχης; « Ἡ καλὴ τύχη, ἔλεγεν ὁ Ποσοῦμιος, διέσωσε τὸν στρατὸν μας, ἀφ' οὗ τὸν ἔκαμε πρότερον νὰ κινδυνεύσῃ. Ἡ φρόνησις ἐγκατέλιπε τὸν ἔχθρὸν εἰς τὴν εὐτυχίαν του, καὶ τὰ κέρδη του ἐσάθησαν ὑνείκρου ψευδέσσερα. »

Ἄν οἱ Σαρμίται εἶχον ἀπαιτήσῃ ἀπὸ τοῦ στρατηγού καὶ τὸ εὐράτευμα τῶν Ῥωμαίων ὑποσχέσεις ἐντὸς τῶν ὄρων τῆς ἐξουσίας των, ἂν τοὺς ὑπεχρέοναν μόνον νὰ παραδοθῶσιν ὡς αἰχμαλῶτοι, ἢ, ἂν ὅλους δὲν ἐδύναντο νὰ τοὺς φυλάξωσιν, ἂν τοὺς ἀπέπεμπον μὲ τὴν ὑπόσχεσιν ἐκ μέρους των νὰ μὴ φέρωσιν ὄπλα ἐναντίον των μερικῶς χρόνους, εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ Ῥώμη δὲν ἤθελε κυρώσει τὴν εἰρήνην, ἢ συμφωνία ἤθελεν εἶσθαι ἰσχυρὰ, ὡς γενομένη μὲ ἀποχρῶταν ἐξουσίαν, καὶ ὁλόκληρον τὸ εὐράτευμα ὑπεχρεούται νὰ τὴν φυλάξῃ· καθότι ἀνάγκη πᾶσα νὰ δύνανται τὰ στρατεύματα, ἢ οἱ ἀξιωματικοὶ των, νὰ κάμνωσιν εἰς παρομοίας περιστάσεις τοιαύτας ὑποσχέσεις. Ἄν πάλιν ὁ ὑποσχόμενος κάμη συμφωνίαν δικαίαν καὶ ἔντιμον, εἰς πᾶν ἄλλο διὰ τὸ ὅποιον νὰ δύναται αὐτὸς νὰ ἀποζημιώσῃ τὸ ἄλλο μέρος, ἂν ἡ συμφωνία δὲν ἤθελε κυρωθῇ, ὑποτίθεται ὅτι ὑπεχρέωθη εἰς ταύτην τὴν ἀποζημίωσιν, καὶ ὀφείλει νὰ τὸν πραγματοποιήσῃ, πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ὑποσχέσεώς του, καθὼς ὁ Φίβιος Μάξιμος ἔκαμεν εἰς τὸ παράδειγμα τὸ ὅποιον ἀναφέρει ὁ Γρότιος (*). Εἶναι ὅμως περιστάσεις εἰς τὰς ὁποίας ἢ μπορεῖ ὁ κυριάρχης νὰ ἀπαγορεύσῃ καὶ τοῦτο, καὶ νὰ μὴν ἐπιτρέψῃ νὰ δοθῇ τίποτε εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς πολιτείας.

§. 212. Εἰς τί ἐνέχεται ὁ κυριάρχης.

Εἶδομεν ὅτι δὲν ἢ μπορεῖ νὰ δέσῃ τὴν πολιτείαν ἢ χωρὶς διατα-

(*) Ὁ Φίβιος Μάξιμος ἐσυμφώνησε μὲ τὸν Ἀννίβαν περὶ ἐξαγορᾶς τῶν αἰχμαλώτων, καὶ ἐπειδὴ ἡ γερούσια δὲν ἀπεδέχθη τὴν συμφωνίαν, ἐπώλησεν αὐτὸς ἐν τῶν ὑποκατακτῶν του δια 800,000 σεδέρια πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποσχέσεώς του.

γῆν ἢ πληρεξουσιότητα ἐκ μέρους τῆς γενομένη συμφωνία. Ἄς ἐξετά-
 σωμεν ἤδη ἂν αὐτὴ δὲν ἐνέχεται μολοντοῦτο εἰς τίποτε. Ἐὰν τὰ
 πράγματα ἦναι εἰσέτι εἰς τὴν πρώτην θέσιν των, ἢ πολιτεία, ἢ ὁ κυ-
 ριάρχης, δύναται ἀπλῶς νὰ ἀπορρίψῃ τὴν συνθήκην, ἣτις τοιουτο-
 τρόπως θεωρεῖται ὡς μηδόλως γενομένη. Πρέπει ὅμως ὁ κυριάρχης
 νὰ δηλώσῃ τὴν θέλησίν του, ἅμα γνωρίσει τὴν συνθήκην, ὅχι
 διότι δύναται ἡ σιωπὴ του μόνη νὰ δώσῃ ἰσχὺν εἰς τὴν συμφω-
 νίαν, ἢ ὁποία δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἔχῃ κάμμίαν χωρὶς τὴν συγκατά-
 θεσίν του, ἀλλὰ διότι ἤθελεν εἰσθαι δολιότης νὰ ἀφήσῃ τὸν ἄλ-
 λον νὰ ἐκτελέσῃ ἐκ μέρους του τὴν συμφωνίαν, τὴν ὁποίαν αὐτὸς
 δὲν θέλει νὰ κυρώσῃ. Ἄν ὅμως ἐπράχθη τι ἤδη δυνάμει τῆς συμ-
 φωνίας, ἂν τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον συνάλλαξε μὲ τὸν ἐγγυητὴν,
 ἐκτέλεσε τὰς ἐδικὰς του ὑποχρεώσεις, ἐν μέρει ἢ καθ' ὅλα, ζη-
 τεῖται ἂν πρέπη νὰ ἀποζημιωθῇ καὶ νὰ τεθῶσι τὰ πράγματα εἰς
 τὴν προτέραν των, κατάστασιν, μὴ κυρουμένης τῆς συνθήκης,
 ἢ ἂν ἐπιτρέπεται νὰ ὠφελῆθῃ τις ἀκόμη ἀπὸ τὰ κέρδη της, ἐν ᾧ
 ἀρνεῖται τὴν κύρωσίν της; Ἀνάγκη ἐδῶ νὰ διακρίνωμεν τὴν φύσιν
 τῶν ἐκτελεσθέντων, καὶ ἐκείνην τῶν προσγενομένων εἰς τὸ ἔθνος
 ὠφελειῶν. Ἐκεῖνος ὅστις, ἀφοῦ συνάλλαξε μὲ δημόσιον ἄνδρα μὴ
 ἔχοντα ἀποχρῶσαν ἐξουσίαν, ἐκτελεῖ τὴν ἐκ μέρους του συμφω-
 νίαν χωρὶς νὰ περιμείνῃ τὴν κύρωσίν της, κάμνει πρᾶγμα ἀνόη-
 τον καὶ σφάλμα μέγα, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν τὸν ἔσυρεν ἡ πολιτεία με-
 τὰ τῆς ὁποίας νομίζει ὅτι ἐσυμφώνησεν. Ἐὰν λοιπὸν ἔδωκε τὸ
 ἐδικόν του, δὲν δύναται ὁ ἄλλος νὰ τὸ κρατήσῃ καὶ νὰ ὠφελῆθῃ
 ἀπὸ τὴν ἀνοησίαν του. Οὕτως ὅταν πολιτεία τις, νομίζουσα ὅτι
 ἔκλεισε τὴν εἰρήνην μὲ τὸν στρατηγὸν τῶν πολεμίων, παραδώσῃ
 ἐπομένως κάμμίαν τῶν πόλεων της, ἢ ποσότητά τινα χρημάτων,
 ὁ κυριάρχης τούτου τοῦ στρατηγοῦ ὀφείλει ἀναμφιβόλως νὰ ἐπισρέ-
 ψῃ ὅ, τι ἔλαβεν, ἂν δὲν θέλῃ νὰ κυρώσῃ τὴν συμφωνίαν· καθότι
 ἂν πράξῃ ἀλλέως, φανερόναι ὅτι θέλει νὰ πλουτήσῃ μὲ τὸ ξένον
 πρᾶγμα, καὶ νὰ τὸ κατακρατήσῃ χωρὶς δικαίωμα. Ἐὰν ὅμως ἡ
 συμφωνία δὲν ἔδοσε τίποτε νεώτερον εἰς τὴν πολιτείαν· ἂν κα-
 θὼς εἰς τὴν περίστασιν τῶν Κλυδικῶν στρατημάτων, ὅλον τὸ κέρδος
 συνίσταται εἰς τοῦτο ὅτι τὴν διέσωσεν ἀπὸ τινος κίνδυνου, τὴν ἐ-

προφύλαξεν ἀπὸ κἀμμίαν φθορὰν, τοῦτο εἶναι εὐεργεσία τῆς πό-
λης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δύναται τις νὰ ὠφεληθῆ χωρὶς δισταγμῶν.

Ἄς σημειώσωμεν τελευταῖον, ὅτι ἀφοῦ ὁ δημόσιος ἄνθρωπος ἔ-
καμε, χωρὶς διαταγὴν καὶ χωρὶς ἐξουσίαν, συνθήκην δικαίαν καὶ
ἐντιμὸν διὰ νὰ προφυλάξῃ τὴν πολιτείαν ἀπὸ τὸν ἐπικείμενον κίν-
δυνον, ὁ κυριάρχης, ὅστις, βλέπων ἑαυτὸν ἐλεύθερον τοῦ κινδί-
νου, ἤθελεν ἀποποιηθῆ νὰ κυρώσῃ τὴν συνθήκην, ὅχι διότι τὴν
νομίζει ἐπιζήμιον, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ μὴ πληρώσῃ τὴν τιμὴν τῆς
ἐλευθερώσεώς του, βέβαια ἤθελε πράξῃ ἐναντίον τῶν κανόνων
τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐπεικειάς.

§. 213. Περὶ ἰδιαιτέρων συμβολαίων τῶν ἡγεμόνων.

Αἱ ὑποσχέσεις, αἱ συμφωνίαι, ὅλα τὰ ἰδιαιτέρα συμβόλαια τοῦ
ἡγεμόνος, ὑπόκεινται φυσικὰ εἰς τοὺς αὐτοὺς κανόνας ὡς καὶ τὰ τῶν
μερικῶν. Ἐὰν δὲ γεννηθῶσιν τινες δυσκολίαι περὶ τούτων, εἶναι ἐπί-
σης εὐτυχῆ καὶ σύμφωνον μὲ τὴν ἀγάπην τῆς δικαιοσύνης, νὰ κά-
μῃ νὰ ἀποφασισθῶσιν ἀπὸ τὰ δικαστήρια τοῦ κράτους. Τοῦτο ἀκολου-
θεῖται εἰς ὅλας τὰς πεπολιτευμένας καὶ εὐνομουμένας πολιτείας.

§. 214. Περὶ συμβολαίων γινομένων ἐξ ὀνόματος τῆς πο-
λιτείας μὲ τοὺς μερικούς.

Αἱ συμφωνίαι, ἢ τὰ συναλλάγματα τὰ ὁποῖα ὁ κυριάρχης κά-
μνει μὲ ξένους μερικούς, ὡς κυριάρχης καὶ ἐξ ὀνόματος τῆς πο-
λιτείας, ἀκολουθοῦσι τοὺς περὶ τῶν δημοσίων συνθηκῶν ἤδη ἐκ-
θεθέντας κανόνας. Καὶ τῶ ὄντι ὅταν ὁ κυριάρχης συναλλάττῃ μὲ
πρόσωπα τὰ ὁποῖα δὲν ἐξαρτῶνται μήτε ἀπὸ αὐτὸν μήτε ἀπὸ τὴν
πολιτείαν, εἴτε μερικοὶ εἶναι οὗτοι, εἴτε ἔθνος ἢ κυριάρχης,
τοῦτο δὲν προξενεῖ κἀμμίαν διαφορὰν δικαίου. Καὶ ἐὰν ὁ μερικὸς
ὁ ὁποῖος συνάλλαξε μὲ τὸν κυριάρχην ἦναι ὑπήκοος του, τὸ πρᾶγμα
δὲν διαφέρει μὲν ὡς πρὸς τὸ δίκαιον· ἀλλάζει ὅμως ὁ τρόπος κατ'
ὃν ἀποφασίζονται αἱ ἐκ τοῦ συναλλάγματος ἐνδεχόμεναι νὰ προ-
κύψωσι διαφοραὶ, καὶ ὁ μερικὸς οὗτος ὀφείλει, ὡς ὑπήκοος τῆς
πολιτείας νὰ καθυποβάλλῃ τὰς ἀπαιτήσεις του εἰς τὰ δικαστήρια
τοῦ κράτους. Προστίθουσιν οἱ συγγραφεῖς ὅτι ἡμπορεῖ ὁ κυριάρχης
νὰ διαλύσῃ ταῦτα τὰ συμβόλαια, ἂν ἀποδειχθῶσιν ἐναντία εἰς τὸ
κοινὸν συμφέρον. Καὶ βέβαια ἡμπορεῖ νὰ τὸ κάμῃ, ὅχι ὅμως διὰ

κάνενα λόγον ἐξαγόμενον ἀπὸ τὴν ἰδιαιτέραν φύσιν τούτων τῶν συμβολαίων, ἀλλὰ διὰ τὰ αὐτὰ αἴτια τὰ ὅποια καθισῶσιν ἄκυρον καὶ αὐτὴν τὴν δημοσίαν συνθήκην, ὅταν ᾖ ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν πολιτείαν, ἢ ἐναντία τῆς κοινῆς σωτηρίας, ἢ δυνάμει τῆς ὑπερτάτης κυριότητος, ἢ τις δίδει εἰς τὸν κυριάρχην τὸ δικαίωμα νὰ διαθέσῃ τὰ πράγματα τῶν πολιτῶν διὰ τὸ καλὸν τῆς πολιτείας. Ἐννοεῖται ὅτι ἐδῶ ὁμιλοῦμεν περὶ τοῦ ἀπολύτου ἡγεμόνος. Τὸ σὺνταγμα πάσης πολιτείας διδάσκει τίς ἐξουσία, τίνα πρόσωπα ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ συναλλάξωσιν ἐν ὄνματι τοῦ κράτους, νὰ ἐνεργήσωσι τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν, καὶ νὰ ἀποφασίσωσι τί ἀπαιτεῖ τὸ συμφέρον.

§. 215. Ὑποχρεοῦσι τὸ ἔθνος καὶ τοὺς διαδόχους.

Ὅταν ἡ νόμιμος ἐξουσία συμφωνῇ ἐν ὄνματι τῆς πολιτείας, ὑποχρεοῖ ὁλόκληρον τὸ ἔθνος, καὶ ἐπομένως ὅλους τοὺς μέλλοντας ὀδηγοὺς τῆς κοινωνίας. Ὁ ὀδηγὸς λοιπὸν, ὅστις ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ συμφωνήσῃ ἐν ὄνματι τῆς πολιτείας, ὑποχρεοῖ ὅλους τοὺς διαδόχους του, οἱ ὅποιοι ἐνέχονται ἐπίσης μὲ αὐτὸν, νὰ ἐκπληρώσωσι τὰς ὑποσχέσεις του.

§. 216. Περὶ τῶν χρεῶν τοῦ κυριάρχου καὶ τῆς πολιτείας.

Δύναται ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἔθνους νὰ ἔχη τὰς μερικὰς ὑποθέσεις του, καὶ τὰ μερικὰ του χρέη, διὰ τὰ ὅποια μόνον τὰ ἰδιαίτερα ἀγαθὰ του εἶναι ὑποχρεωμένα. Τὰ δὲ δάνεια τὰ ὅποια γίνονται διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πολιτείας, τὰ χρέη, τὰ ὅποια γεννῶνται ἀπὸ τὴν διοίκησιν τῶν δημοσίων πραγμάτων, εἶναι συναλλάγματα αὐστηροῦ δικαίου, τὰ ὅποια ὑποχρεοῦσι τὴν πολιτείαν, καὶ ὁλόκληρον τὸ ἔθνος, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον δὲν δύναται νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἐξόφλησίν των. Φθάνει ὅπου ἐσυμφωνήθησαν ἀπὸ τὴν νόμιμον ἐξουσίαν, διὰ νὰ ᾖ τὸ δικαίωμα τοῦ δανεισοῦ ἀδιάσειστον. Εἴτε ὠφελήθη ἡ πολιτεία ἀπὸ τὰ δανεισθέντα χρήματα, εἴτε αὐτὰ ἐδαπανήθησαν εἰς μάταια καὶ παράλογα ἔξοδα, τοῦτο εἶναι ἀδιάφορον ὡς πρὸς τὸν δανειστὴν, ὅστις, ἐμπιστευθεὶς τὰ χρήματά του εἰς τὸ ἔθνος, ἔχει δικαίωμα νὰ τὰ λάβῃ ἀπὸ αὐτό. Πταίει δὲ αὐτὸ μόνον, ἂν ἐπεφῆρτισέ τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων του εἰς χεῖρας ἀναξίους. Ὡς τὸσον ἡ γνώμη αὕτη περιρίζε-

σαι ἀπὸ αὐτὴν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Ὁ ἡγεμὼν δὲν ἔχει ἐν γένει τὴν ἐξουσίαν νὰ ὑποχρεώσῃ τὸ σῶμα τῆς πολιτείας μὲ τὰ δάνεια τὰ ὁποῖα λαμβάνει, εἰμὴ μόνον διὰ τὸ καλὸν τοῦ ἔθνους, καὶ διὰ νὰ τεθῆ εἰς κτάρσασιν νὰ οἰκονομήσῃ τὰς ἐπισυμβαίνουσας ἀνάγκας· ἀν ὁ ἡγεμὼν ᾗναι ἀπόλυτος, εἰς αὐτὸν μόνον ἀνήκει νὰ κρίνῃ, εἰς ὅλας τὰς ἀμφιβάλλουσας περιπτώσεις, τί ἀπαιτεῖ τὸ καλὸν καὶ ἡ σωτηρία τῆς πολιτείας. Ἄν ὅμως, χωρὶς ἀνάγκην, ἐδανείζετο ποσότητας ἀμέτρους, ἐπιτηδείους νὰ ἀφανίσωσι διὰ πάντοτε τὸ ἔθνος, ὁ ἡγεμὼν ἠθέλεν ἀναμφιβόλως ἐνεργεῖ πλεον χωρὶς δικαίωμα· ὅσοι δὲ ἐδάνεισαν πρὸς αὐτὸν, ἐδάνεισαν κακῶς. Δὲν δύναται κἀνεὶς νὰ ὑποθέσῃ ὅτι τὸ ἔθνος συγκατένευσε νὰ ἐξολοθρευθῆ ἐξ ὀλοκλήρου, διὰ τὰς φαντασίας καὶ τὴν ἀσωτείαν τοῦ ὀδηγοῦ του.

Ἐπειδὴ δὲν δύνανται τὰ ἔθνικὰ χρέη νὰ πληρωθῶσιν, εἰμὴ διὰ τῶν δασμῶν καὶ φόρων, ἔπεται ὅτι ὁ ὀδηγός, ὁ ἡγεμὼν, εἰς ὃν τὸ ἔθνος δὲν ἐνεπισεύθη τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπιβάλλειν τοὺς δασμοὺς καὶ τοὺς φόρους, τοῦ συνάξει ἐν ἐνὶ λόγῳ χρήματα ἰδίᾳ ἐξουσία, δὲν ἔχει μήτε τὸ δικαίωμα νὰ τὸν ὑποχρεῶνῃ μὲ τὰ δακεία του. Οὕτως ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας, ὅστις ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ κάμῃ τὸν πόλεμον ἢ τὴν εἰρήνην, δὲν ἔχει ἐκεῖνο τοῦ νὰ διαπραγματευθῆ ἔθνικὰ δάνεια, χωρὶς τὴν συνδρομὴν τῆς βουλῆς, διότι δὲν ἠμπορεῖ χωρὶς τὴν αὐτὴν συνδρομὴν νὰ συνάξῃ χρήματα ἀπὸ τὸν λαόν.

§. 217. Περὶ δωρεῶν τοῦ κυριάρχου.

Αἱ δωρεαὶ τοῦ κυριάρχου διαφέρουσιν ἀπὸ τὰ χρέη του. Ἄν καὶ ὁ κυριάρχης δανεισθῆ χωρὶς ἀνάγκην, ἢ διὰ χρήσιν παράλογον, ὁ δανειστῆς ὅμως ἐμπιστεύεται τὰ χρήματά του εἰς τὴν πολιτείαν· εἶναι λοιπὸν δίκαιον νὰ τῆ τὰ ἀποδώτῃ ἡ πολιτεία, εἰάν ὁ δανειστῆς οὕτως ἠδύνατο δικαίως νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι ἐδάνειζεν εἰς τὴν πολιτείαν. Ὅταν ὅμως ὁ κυριάρχης χαρίζῃ ἐκ τῶν κτημάτων τῆς πολιτείας, δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὸ κάμῃ, εἰμὴ διὰ τὸ κοινὸν καλὸν, διὰ ἐκδουλεύσεις πρὸς τὴν πολιτείαν, ἢ δι' ἄλλην τινα δικαίαν αἰτίαν, ἀποβλέπουσαν τὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους· ἀν χαρίζῃ χωρὶς λόγον, χωρὶς νόμιμον αἰτίαν, χαρίζει χωρὶς ἐξουσίαν· ἠμπορεῖ πάντοτε ὁ διάδοχος του, ἢ ἡ πολιτεία νὰ ἀνατρέψῃ τὴν

τοιαύτην δωρεάν, χωρὶς τοιοῦτοτρόπως νὰ ἀδικήσῃ τὸν δωροδέκτην, ὅστις δὲν ἔδωκε τίποτα ἀπὸ τὰ ἔδικά του.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ι Ε'.

Περὶ τῆς πίσεως τῶν συνθηκῶν.

§. 218. Ὅποια πράγματα εἶναι ἱερά μεταξὺ τῶν ἔθνων.

Ὅ, τι ἡ κοινὴ σωτηρία καθιστᾷ ἀπαραβίαστον εἶναι ἱερόν μεταξὺ τῶν ἔθνων. Οὕτω τὸ πρόσωπον τοῦ κυριάρχου εἶναι ἱερόν, διότι ἡ σωτηρία τῆς πολιτείας ἀπαιτεῖ νὰ ᾔναι εἰς ἀσφάλειαν τελείαν, ἀπρόσιτον εἰς τὴν βίαν· οὕτως ὁ δῆμος τῶν Ῥωμαίων εἶχε κηρύξει ἱερόν τὸ πρόσωπον τῶν δημάρχων του, διότι ἐνόμιζεν ἀναγκαιότατον εἰς τὴν σωτηρίαν του νὰ προφυλάξῃ τοὺς ὑπερασπιστὰς του ἀπὸ παντὸς εἴδους βίαν, καὶ νὰ τοὺς ἀφαιρέσῃ ὡς καὶ αὐτὸν τὸν φόβον. Κάθε πρᾶγμα λοιπὸν, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ ἡ κοινὴ σωτηρία τῶν λαῶν, καὶ ἡ ἡσυχία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους νὰ ᾔναι ἀπαραβίαστον, νομίζεται ἱερόν μεταξὺ τῶν ἔθνων.

§. 219. Αἱ συνθήκαι εἶναι ἱεραὶ μεταξὺ τῶν ἔθνων.

Τίς δύναται νὰ ἀμφιβάλλῃ, ὅτι αἱ συνθήκαι εἶναι ἐκ τῶν πραγμάτων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα νομίζονται ἱερά μεταξὺ τῶν ἔθνων; Αἱ συνθήκαι ἀποφασίζουσι τὰ πλέον σημαντικὰ ἀντικείμενα, τακτοποιοῦσι τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἡγεμόνων, κάμνουσι νὰ ἀναγνωρισθῶσι τὰ δίκαια τῶν ἔθνων, καὶ ἐξασφαλίζουσι τὰ πλέον πολύτιμα συμφέροντά των. Μεταξὺ τῶν πολιτικῶν σωμάτων, τῶν κυριάρχων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀναγνωρίζουσιν ἀνώτερόν των ἐπὶ τῆς γῆς, αἱ συνθήκαι εἶναι τὸ μόνον μέσον νὰ διευθετηθῶσιν αἱ διάφοροι ἀξιώσεις, καὶ νὰ κανονισθῶσιν ὅλων τὰ δικαιώματα καὶ τὰ χρέη. Αὐταὶ ὅμως αἱ συνθήκαι εἶναι μάταιαι μόνον λέξεις, εἴαν τὰ ἔθνη δὲν τὰς νομίζωσιν ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας ὀφείλουσι νὰ σέβωνται ὡς κανόνας ἀπαραβιάστους διὰ τοὺς κυριάρχας, καὶ ἐξουσίους καθ' ὅλην τὴν γῆν.